

Tom 26/2017, ss. 375–388
ISSN 1644-888X
e-ISSN 2449-7975
DOI: 10.19251/ne/2017.26(25)
www.ne.pwspzlock.pl

Mirosław Sołtysiak
Politechnika Rzeszowska

KOBIETY A BUDŻET PARTYCYPACYJNY MIASTA RZESZOWA

WOMEN AND THE PARTICIPATING CITY BUDGET OF RZESZÓW

Streszczenie

Budżet partycypacyjny stanowi sprawdzone narzędzie przy pomocy, którego zwykli mieszkańcy mają możliwość w sposób bezpośredni uczestniczyć w podziale części środków publicznych. A tym samym mogą bliżej zapoznać się z funkcjonowaniem finansów publicznych oraz sprawować kontrolę nad lokalnymi władzami. Dzięki tej formie współpracy z władzami posiadają możliwość wskazania zadań, których realizacja ich zdaniem może wpłynąć na znaczącą poprawę jakości życia. Idea budżetu obywatelskiego pozwala na tworzenie więzi społecznych a przez to budowanie społeczeństwa obywatelskiego.

W artykule przedstawiono wyniki badań ankietowych przeprowadzonych na

Summary

Participatory budgeting serves as a convenient and verified instrument, by means of which ordinary citizens are capable of directly influencing the allocation of public financial resources. Simultaneously, the citizens can become familiar with public finances' operations, as well as exercise control over local authorities. Due to such form of public cooperation, the interested can identify and prioritize public spending projects in a way that they choose the projects that may significantly improve living standard. The idea of civil budget allows the enhancement of social inclusion and, thus, the development of civil society.

The article presents the outcomes of research, whose aim was to evaluate the

grupie mieszkanek miasta Rzeszowa dotyczących ich znajomości zagadnień związanych z budżetem partycypacyjnym oraz stanu ich aktywności w tym zakresie. Na wstępie zaprezentowano ocenę stanu znajomości idei budżetu partycypacyjnego. W dalszej części dokonano oceny aktywności mieszkanek miasta Rzeszowa w zakresie budżetu partycypacyjnego oraz przeanalizowano czynniki wpływające na tą aktywność.

Słowa kluczowe: kobiety, demokracja uczestnicząca, budżet partycypacyjny, opinie społeczne.

Wprowadzenie

Idea budżetu partycypacyjnego jest wykorzystywana w praktyce już od trzydziestu lat. Pierwszym podmiotem samorządowym, który z powodzeniem ją wykorzystał było brazylijskie miasto Porto Alegre [Wampler, 2000; Wampler, 2007]. Kolejnymi samorządami, które z niej skorzystały na kontynencie południowoamerykańskim były miasta Santo Andre w Brazylii oraz Montevideo w Urugwaju. Sukces budżetu partycypacyjnego w Porto Alegre spowodował, że w kolejnych latach zaczęły go wykorzystywać władze samorządowe nie tylko miast południowoamerykańskich (w latach 1997-2000 tą formułę podziału środków wykorzystywało ok. 130 brazylijskich samorządów [UN-HABITAT, 2004, s.11]) ale również samorzady z innych kontynentów. W 1994 r. włoskie miasto Grottammare, jako pierwsze europejskie miasto skorzystało z idei budżetu partycypacyjnego. W latach 1994 – 2000 w Europie ideę budżetu partycypacyjnego wykorzystywało tylko 6 samorządów. W latach 2001 - 2005 już 55 samorządów a w 2009 r. było ich ponad 200. Na kontynencie północnoamerykańskim pierwszym samorządem, który wprowadził budżet partycypacyjny nie był często wskazywany Nowy York, który w latach 2011-2012 przeprowadził program pilotażowy w czterech okręgach ale Rogers Park jedna z dzielnic Chicago. W Polsce zaś prekursorem budżetu partycypacyjnego było miasto Sopot, które skorzystało po raz pierwszy z tej idei w 2011 r. W 2013 r. do grona samorządów wykorzystujących w praktyce ideę budżetu partycypacyjnego dołączyło miasto Rzeszów. Aktualnie na

awareness on participatory budgeting (PB) issues among local community members of the municipality of Rzeszów. The survey also aimed at evaluating the activity degree of its inhabitants with regard to PB.

Keywords: women, participatory democracy, participatory budgeting, social opinions

świecie idea budżetu obywatelskiego jest wykorzystywana przez ponad 1500 jednostek samorządowych (Sintomer i in., 2012). Korzystają z niej na równi poszczególne dzielnice, małe gminy jak i wielkie metropolie. A w warunkach polskich również powiaty i województwa samorządowe.

Idea budżetu partycypacyjnego polega na tym, że lokalna społeczność decyduje lub przyczynia się do podejmowania decyzji dotyczących sposobu podziału całości lub części dostępnych środków publicznych (UN-HABITAT, 2004). W oparciu o tą ideę każdy mieszkaniec może mieć wpływ na zagospodarowanie tych środków. Stanowi ona więc formę otwarcia się władz samorządowych na mieszkańców oraz na formułowane przez nich propozycje wykorzystania posiadanych środków budżetowych. Daje ona możliwość w bardziej skuteczny sposób zaspokojenia potrzeb lokalnych społeczności poprzez realizację zadań wskazanych przez mieszkańców.

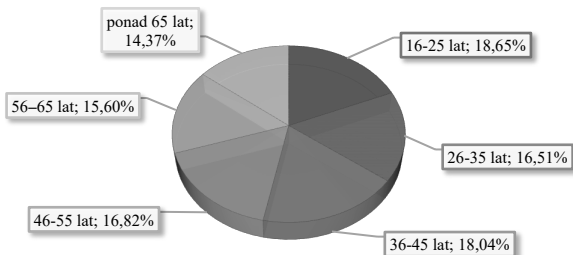
Budżet partycypacyjny ma szansę na sukces jedynie w przypadku kiedy uda się zmobilizować mieszkańców do działania dla wspólnego dobra, do współuczestniczenia w procesach decyzyjnych, w których poprzez dyskusje i negocjacje dochodzi do określenia sposobów dystrybucji zasobów publicznych [Wampler, 2007, s.21]. Powinien on dotyczyć działań o krótkim okresie realizacji nie przekraczającym jednego roku. Wówczas członkowie lokalnych społeczności będą mieli możliwość bezpośrednio śledzić postępy w ich realizacji.

Budżet partycypacyjny daje bowiem możliwość z jednej strony na zapoznanie się przez mieszkańców ze sposobami zarządzania finansami jednostki samorządowej. Z drugiej zaś strony przenosi część odpowiedzialności za podział środków budżetowych na obywateli. Tak więc z jednej strony posiada walory edukacyjne a z drugiej strony poprzez zbiorową odpowiedzialność za wspólne dobro pomaga w tworzeniu więzi w lokalnej społeczności, zwiększając poczucie odpowiedzialności poszczególnych obywateli za miejsce zamieszkania [Sołtysiak i Suraj, 2016]. Należy bowiem pamiętać, że budżet ten nie jest budżetem szablonowym, który może być powielany w dowolnej jednostce samorządowej, ale budżetem specyficznym dostosowanym do miejscowych uwarunkowań i oczekiwań lokalnej społeczności.

1. Metodyka i cel badań

W badaniach dotyczących „*Aktywności członków lokalnej społeczności miasta Rzeszowa w zakresie budżetu partycypacyjnego*” wykorzystano jako instrument pomiarowy kwestionariusz ankietowy. W badaniach ankietowych

wzięła udział grupa 643 respondentów¹ w tym 327 kobiet (50,85%) powyżej 16 roku życia, które posiadają stałe lub czasowe zameldowanie w mieście Rzeszowie, a tym samym mają prawo do udziału w głosowaniu na projekty w ramach Rzeszowskiego Budżetu Obywatelskiego (RBO). Uczestniczące w badaniach respondentki zostały podzielone ze względu na kryterium wieku na sześć grup (rys. 1).

Rysunek 1. Struktura wiekowa grupy badawczej

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Podstawowym celem artykułu jest podjęcie próby oceny znajomości zagadnień związanych z budżetem partycypacyjnym przez członkinie lokalnej społeczności oraz sprawdzenie stanu aktywności mieszkanek miasta Rzeszowa w tym zakresie.

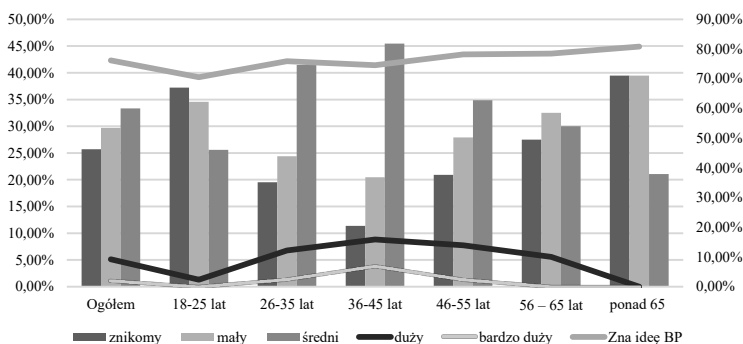
2. Stan znajomości idei budżetu partycypacyjnego (obywatelskiego)²

Od 2013 r. mieszkańcy miasta Rzeszowa posiadają możliwość bezpośredniego wypowiedzenia się w temacie na realizację jakich zadań ma zostać wykorzystana wydzielona część budżetu miasta. Mogą tego dokonać poprzez udział w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski. Uwzględniając fakt, że wielkość środków przeznaczonych na ten cel jest ograniczona i pozwala na realizację tylko określonej liczby zadań, niewielkiej w stosunku do liczby zgłoszonych projektów, komitety zgłaszające poszczególne zadania dokładają starań aby jak największa liczba mieszkańców została zapoznana z ideą budżetu obywatelskiego. Prawdopodobnie ten fakt ma znaczący wpływ na poziom znajomości idei budżetu partycypacyjnego wśród mieszkanek miasta.

¹ Artykuły zostały przedstawione wybrane zagadnienia z przeprowadzonych badań.

² W mieście Rzeszowie idea budżetu partycypacyjnego jest realizowana pod nazwą Rzeszowski Budżet Obywatelski.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że ponad 76% respondentek stwierdziło, że zna ideę budżetu partycypacyjnego. Interesującym faktem jest, że najwyższy odsetek ankietowanych znających tą ideę był wśród najstarszych uczestniczek badań (ponad 65 lat – 80,85%) a najniższy wśród najmłodszych respondentek (18-25 lat – 70,49%). Natomiast w grupach wiekowych 26-35 lat oraz 36-45 lata odsetek ten wynosił ok. 75%, a w grupach wiekowych 46-55 lat oraz 56-65 lat ponad 78%.

Rysunek 2. Samoocena poziomu wiedzy respondentek na temat budżetu partycypacyjnego

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

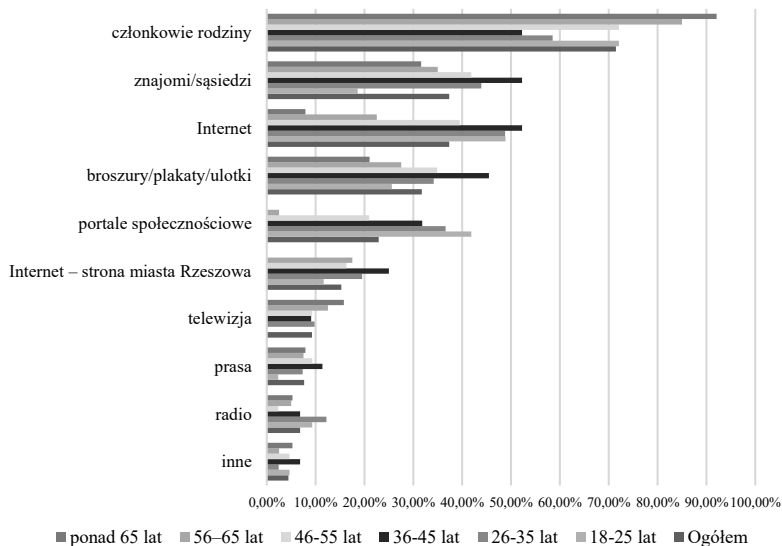
Z kolei dokonując samooceny stanu wiedzy na temat funkcjonowania budżetu partycypacyjnego (rys. 2) ponad połowa respondentek (55,25%) stwierdziła, że ich wiedza na ten temat jest „znikoma” (25,7%) lub „mała” (29,72%). Tylko co dziewiąta uczestniczka badań zadeklarowała, że ocenia swój poziom wiedzy na ten temat jako „duży” (9,24%) lub „bardzo duży” (2%).

Należy nadmienić, że najniżej swój poziom wiedzy o budżecie partycypacyjnym oceniły ankietowane z grup wiekowych ponad 65 lat oraz 16-25 lat. W grupach tych odpowiedzi „znikomy” oraz „mały” wskazało odpowiednio 78,94% i 71,79% respondentek. Podkreślenia wymaga również fakt, że żadna z ankietowanych zaliczonych do grupy ponad 65 lat nie wskazała odpowiedzi „duży” lub „bardzo duży”. W grupie wiekowej 16-25 lat sytuacja przedstawiała się w podobny sposób. Żadna z respondentek nie wskazała odpowiedzi „bardzo duży” a tylko jedna ankietowana wskazała odpowiedź „duży”.

Najwyższej swój poziom wiedzy oceniły respondentki z grupy wiekowej 36-45 lat. W grupie tej odpowiedzi „znikomy” lub „mały” wskazało tylko

31,81% badanych. Natomiast odpowiedzi „duży” lub „bardzo duży” aż 22,73% ankietowanych.

Wpływ na posiadany przez respondentki poziom wiedzy na temat budżetu partycypacyjnego mają źródła, z których czerpią one informacje na jego temat. Przeprowadzone badania pozwoliły na stwierdzenie, że podstawowym źródłem wiedzy dla ankietowanych są informacje przekazywane przez członków rodziny (rys. 3). Odpowiedź tę wskazało aż 71,49% respondentek. Należy podkreślić, że swoją wiedzę na temat budżetu partycypacyjnego w największym stopniu na informacjach od członków rodziny opierały osoby najstarsze (ponad 65 lat – 92,1% i 56-65 lat – 85%) oraz respondentki z najmłodszej grupy wiekowej (18-25 lat - 72,09%). Najrzadziej z tych informacji korzystały ankietowane z grup wiekowych 36-45 lat (52,27%) oraz 26-35 lat (58,53%).

Rysunek 3. Źródła z jakich pozyskiwały wiedzę na temat budżetu partycypacyjnego uczestniczki badań

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

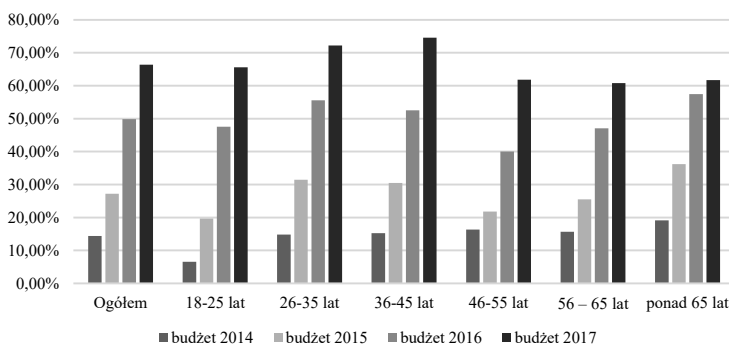
Na drugim miejscu respondentki wymieniały „znajomych/sąsiadów” oraz „Internet”. Odpowiedzi te wskazała taka sama liczba ankietowanych (37,35%). Najczęściej informacje z obu tych źródeł pozyskiwały respondentki z grupy wiekowej 36-45 lat (52,27%). Natomiast najrzadziej informacje od „znajomych/sąsiadów” pozyskiwały ankietowane z grupy wiekowej 18-25 lat (18,6%) a z Internetu badane z grupy wiekowej ponad 65% (7,89%).

Stosunkowo niewielka grupa respondentek pozyskała informacje na temat budżetu partycypacyjnego ze środków masowego przekazu czyli telewizji (9,24%), prasy (7,63%) oraz radia (6,83%). Najczęściej informacje na ten temat z telewizji pozyskiwały respondentki z grupy wiekowej ponad 65 lat (15,79%), z prasy ankietowane zaliczane do grupy wiekowej 36-45 lat (11,36%), a z radia badane z grupy wiekowej 26-35 lat (12,19%).

Należy również zaznaczyć, że informacje z „innych źródeł”, wśród których uczestniczki badań wskazały opracowania naukowe i popularno-naukowe na temat funkcjonowania budżetu partycypacyjnego pozyskało tylko 4,42% ankietowanych.

3. Aktywność mieszkanki miasta Rzeszowa w zakresie budżetu partycypacyjnego

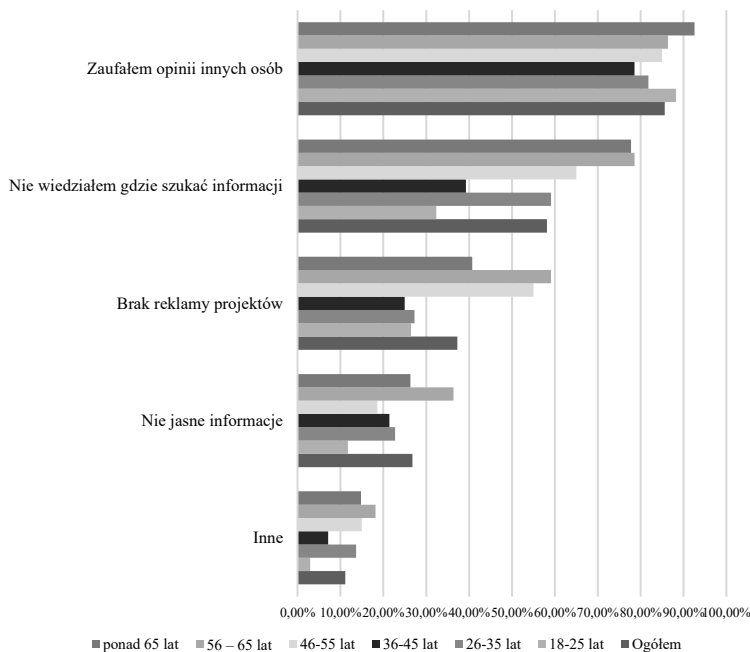
Przeprowadzone badania pozwoliły stwierdzić, że aktywność mieszkanki Rzeszowa w zakresie uczestnictwa w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski systematycznie wzrastała w kolejnych edycjach (rys. 4). W analizowanej grupie badawczej w głosowaniach na budżet partycypacyjny wzięło udział odpowiednio w kolejnych latach: 14,37% respondentek w 2013 r., 27,22% ankietowanych w 2014 r., 49,85% badanych w 2015 r. oraz 66,36% uczestniczek badań w 2016 r.. W całym okresie największą aktywność w tym zakresie wykazywały respondentki zaliczane do grup wiekowych 26-35 lat oraz 36-45 lat. Najmniejszą aktywność w latach 2013 – 2014 ankietowane z grupy wiekowej 18-25 lat. Z kolei w latach 2015-2016 respondentki z grup wiekowych 46-55 lat oraz 56-65 lat.

Rysunek 4. Procentowy udział w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski w kolejnych edycjach uczestniczek badań

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w analizowanej grupie badawczej znajdowało się 3,36% respondentek, które uczestniczyły czterokrotnie, 16,21% ankietowanych, które uczestniczyły trzykrotnie oraz 38,84% badanych, które uczestniczyły dwukrotnie w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski. Należy równocześnie podkreślić, że dla zdecydowanej większości uczestniczących w badaniach kobiet ich aktywność w zakresie udziału w Rzeszowskim Budżecie Obywatelskim ograniczała się jedynie do uczestniczenia w głosowaniu. W grupach inicjatywnych czyli wśród osób, które podpisały zgłoszenie danego projektu znalazło się tylko 0,61% respondentek w 2014 r., 1,22% ankietowanych w 2015 r. oraz 2,14% badanych w 2016 r.. Tylko jedna uczestniczka badań, w trakcie całego analizowanego okresu, była autorką zgłoszonego projektu (2016 r.).

Rysunek 5. Czynniki jakie miały wpływ na niezapoznanie się z projektami przez respondentki

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Uczestniczące w badaniach respondentki wykazały się także biernością w zakresie zapoznania się z projektami. Również z tymi na które oddały swój głos. Tylko 29,49% ankietowanych zadeklarowało, że zapoznało się z projektami przed głosowaniem. Najczęściej trud zapoznania się z projektami zadały sobie

ankietowane z grup wiekowych 26-35 lat (43,59%) oraz 46-55 lat (41,18%). W najmniejszym stopniu zainteresowane zgłębieniem istoty poszczególnych projektów, wśród uczestniczek badań, były osoby z najstarszej (ponad 65 lat – 6,9%) oraz najmłodszej grupy wiekowej (18-25 lat – 15%).

Uczestniczki badań, które nie zapoznały się z projektami przed głosowaniem jako główną przyczynę takiego zachowania podawały fakt, że „zaufały opinii osób rekomendujących projekt” (rys. 5). Przyczynę tą najczęściej wskazywały ankietowane z grupy wiekowej ponad 65 lat (92,59%) oraz respondentki z grupy wiekowej 18-25 lat (88,23%). Drugim powodem nie zapoznania się z projektami przez uczestniczki badań był fakt, że nie wiedziały one gdzie należy szukać informacji na ten temat (58,17%). Część respondentek zaliczyła do tych przyczyn nie wystarczającą reklamę projektów (37,25%) oraz fakt, że ich zdaniem informacje na temat projektów nie zostały jasno sformułowane (26,8%).

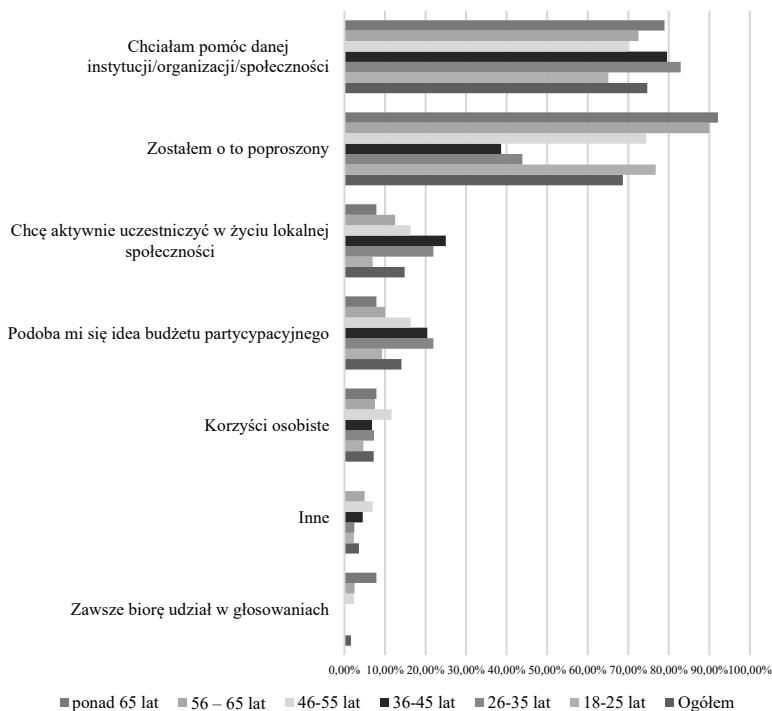
Należy również podkreślić, że tylko co piąta uczestniczka badań zadeklarowała, że monitorowała realizację zadania na które głosowała. Największą aktywność w tym zakresie wykazywały respondentki z grupy wiekowej 36-45 lat (42,86%). A najmniej na tym polu były aktywne respondentki z grupy wiekowej 18-25 lat (5,88%).

4. Czynniki determinujące udział mieszkanek miasta Rzeszowa w głosowaniu na budżet partycypacyjny

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że większość ankietowanych wzięła udział w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski ponieważ chciała pomóc określonej instytucji/organizacji/społeczności, która zgłosiła propozycje zadania do realizacji (74,7%). Najczęściej tą przyczynę podawały panie zaliczone do grup wiekowych 26-35 lat (82,93%) oraz 36 – 45 lat (79,54%).

Bardzo istotnym czynnikiem dla uczestniczek badań był również fakt, że zostały one o to poproszone przez osoby z ich otoczenia (68,67%). Na czynnik ten wskazało aż 92,1% ankietowanych z grupy wiekowej ponad 65 lat oraz 90% respondentek z grupy wiekowej 56-65 lat. Czynnikiem ten był najrzadziej wymieniany przez respondentki z grupy wiekowej 36-45 lat (38,64%). Ankietowane wskazywały również, że poprzez udział w głosowaniu chcą aktywnie uczestniczyć w życiu lokalnej społeczności (14,86%). Czynnikiem ten

wskazała co czwarta respondentka z grupy wiekowej 36-45 lat oraz co piąta ankietowana z grupy wiekowej 26-35 lat.

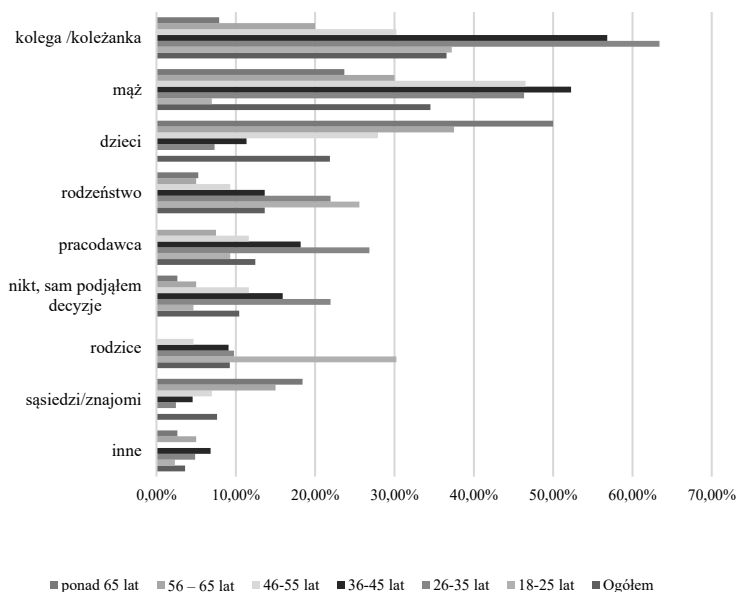
Rysunek 6. Czynniki wpływające na udział respondentek w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Należy podkreślić, że co siódma uczestniczka badań wskazała, że przyczyną jej udziału w głosowaniu był fakt, że podoba się jej idea budżetu partycypacyjnego. Odpowiedź tą najczęściej wybierały ankietowane z grup wiekowych 26-35 lat (21,95%) oraz 36-45 lat (20,45%).

Natomiast dla co czternastej uczestniczki badań głosowanie na Rzeszowski Budżet Obywatelski wiązało się z możliwością osiągnięcia osobistych korzyści.

Uwzględniając fakt, że dla większości uczestniczek badań istotny wpływ na wzięcie udziału w głosowaniu miał fakt, że zostały one poproszone o oddanie swojego głosu na Rzeszowski Budżet Obywatelski, poproszono respondentki o wskazanie osób, które wpłynęły na podjęcie przez nie takiej decyzji.

Rysunek 7. Osoby wpływające na udział respondentek w głosowaniu na Rzeszowski Budżet Obywatelski

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Analiza otrzymanych odpowiedzi pozwala stwierdzić, że największy wpływ w tym zakresie na przedstawicielki z najmłodszej grupy respondentek (18-25 lat) miały koleżanki/koledzy (37,21%), rodzice (30,23%) oraz rodzeństwo (25,58%). Ankietowane z grup wiekowych 26-35 lat oraz 36-45 lat najczęściej wskazywały na koleżanki/kolegów (odpowiednio 63,41% oraz 56,82%) oraz małżonka (odpowiednio 46,34% oraz 52,27%). Z kolei uczestniczki badań z grupy wiekowej 46-55 lat zadeklarowały, że na ich decyzję wpłynął mąż (46,51%), koleżanki/koledzy (30,23%) oraz dzieci (27,91%). Dla respondentek z najstarszych grup wiekowych 56-65 lat oraz ponad 65 lat najważniejsza była rekomendacja dzieci (odpowiednio 37,5% oraz 50%) oraz męża (odpowiednio 30% oraz 23,68%).

Podsumowanie

Idea budżetu partycypacyjnego, stanowiąca formę ograniczonego współudziału członków danych społeczności lokalnych w kreowaniu części wydatków samorządowych, jest w bardzo dużym stopniu rozpoznawalna i pozytywnie odbierana przez mieszkanki miasta Rzeszowa. Dowodem na to jest

fakt, że ponad dwie trzecie uczestniczek badań brała udział w głosowaniach w dotychczasowych edycjach na Rzeszowski Budżet Obywatelski oraz ponad 72% respondentek deklaruje chęć wzięcia udziału w głosowaniach na kolejne jego edycje. Podkreślenia wymaga fakt, że dla 77% ankietowanych, które oddały swój głos na projekty nie przyjęte do realizacji w poprzednich edycjach, fakt ten nie wpływa negatywnie na chęć ich udziału w kolejnych edycjach. Ponadto prawie 87% uczestniczek badań stwierdziło, że w mieście Rzeszowie powinny być przeprowadzane kolejne edycje Rzeszowskiego Budżetu Obywatelskiego.

Na tle powyższych danych niepokojącym jest fakt, że uczestniczki badań posiadają stosunkowo niską wiedzę na temat funkcjonowania budżetu partycypacyjnego oraz większość z nich do wzięcia udziału w głosowaniu potrzebowała bodźca w postaci zachęty ze strony osób z ich najbliższego otoczenia. Należy również wskazać, że większość uczestniczek badań przejawia w stosunku do budżetu partycypacyjnego postawę bierną tzn. z jednej strony oddaje swój głos na konkretny projekt lub projekty. Z drugiej zaś strony nie zapoznaje się z projektami na które głosuje ani nie monitoruje ich realizacji. Informacje te stanowią podstawę do stwierdzenia, że chociaż idea budżetu partycypacyjnego nie jest już zjawiskiem obcym dla większości członkiń lokalnych społeczności to nadal niezbędne jest podjęcie szeregu prac na polu edukacji obywatelskiej w tym zakresie.

Literatura

72 *Frequently Asked Questions about Participatory Budgeting*, 2004. UN-HABITAT, Quito

Sintomer Yves, Herzberg Carsten, Röcke Anja, Allegretti Giovanni. 2012. "Transnational Models of Citizen Participation: The Case of Participatory Budgeting. The Spread of Participatory Budgeting Across the Globe: Adoption, Adaptation and Impacts". ed. B. Wampler, J. Hartz-Karp. *Journal of Public Deliberation*. Vol. 8, No. 2.

Sołtysiak Mirosław. 2016. *Aktywności członków lokalnej społeczności miasta Rzeszowa w zakresie budżetu partycypacyjnego*. Raport z badań – maszynopis.

Sołtysiak Mirosław, Suraj Magdalena. 2016. *Engagement of local community members in terms of participatory budgeting based on municipality of Rzeszów*. Proceedings 14th International Scientific Conference "Economic Policy in the

European Union Member Countries”. t. II, p. 629 -637. Karvina: Silesian University.

Wampler Brain. 2000. *A guide to participatory budgeting*. Dostęp online: <<http://www.internationalbudget.org/wp-content/uploads/A-Guide-to-Participatory-Budgets.pdf>>. (dostęp: 31.05.2016)

Wampler Brain. 2007. *Participatory Budgeting in Brazil. Contestation, Cooperation, and Accountability*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press, University Park.